

तदुत्तरस्य सर्वस्य तदु सर्वस्यास्य बाह्यतः ॥ ५ ॥

रक्षस्यं सकृदुक्तं चित्ते नायातीति पूर्वमन्त्रोक्तमप्यर्थं पुनर्वदति । तत् प्रकृत-
मात्मतत्त्वमेजति चलति तदेव च न एजति स्वतो नैव चलति अचलमेव सत्
मूढदृष्ट्या चलतीवेत्यर्थः । किं च तत् द्वे अविदुषामब्दकोट्याप्यप्राप्यवाहूरे इ-
वेत्यर्थः । तत् उ तदेव अन्तिके समीपे विदुषामात्मत्वेन भासमानवान्न केवलं
द्वेऽन्तिके च । अस्य सर्वस्य नामरूपक्रियात्मकजगतोऽन्तरभ्यन्तरे तदेव । अस्य
सर्वस्य बाह्यतः बहिरपि तदु तदेव ब्रह्म नभोवद्व्यापकत्वात् ॥ अस्य मन्त्रस्या-
र्थान्तरम् यथा पूर्वमन्त्रेण कारणरूपमात्मानमुद्दिश्य कार्यरूपमुद्दिश्यति । तदेज-
ति । तिस्रोऽनुष्टुभः । तत् आत्मतत्त्वमेजति सर्वजन्तुद्वयेण स्थितं सत् कम्पते क्रि-
यावद्भवति तदेव च न एजति स्यावरूपपावस्थं न चलति । तदेव द्वे आदि-
त्यनक्षत्रादिवृत्तेण स्थितत्वात् तदु अन्तिके समीपे धरादिवृत्तत्वात् सर्वं खल्विदं
ब्रह्मेति श्रुतेः । अस्य सर्वस्य प्राणिजातस्यान्तर्मध्ये तदेवास्ते विज्ञानधनद्वयेण ।
अस्य सर्वस्य बहिः तदु तदेव जडद्वयत्वात् चेतनाचेतनद्वयमनन्तं ब्रह्मेत्यर्थः ए-
तदुपासितुरर्चिरादिमार्गेण गमनं नास्ति इहैव ब्रह्मप्राप्तेः न तस्य प्राणा उत्क्रा-
मन्त्यत्रैव समवनीयन्ते ब्रह्मैव सन्ब्रह्माप्येतीति श्रुतेः ॥ ५ ॥

यस्तु सर्वाणि भूतान्यात्मन्नेवानुपश्यति ।

सर्वभूतेषु चात्मानं ततो न विचिकित्सति ॥ ६ ॥

अथोपासनप्रकारमाह । यस्तु यः पुनः मुमुक्षुः सर्वाणि भूतानि अव्यक्तादीनि
स्थावराक्षानि चेतनानि आत्मन् सप्तम्या लुक् आत्मनि एवानुपश्यति मध्येव
सर्वभूतानि (९.) स्थितानि न मद्यतिरिक्तानीति पश्यति आत्मव्यतिरिक्तानि न
पश्यतीत्यर्थः सर्वभूतेषु चात्मानमवस्थितमव्यतिरिक्तं पश्यति (१०.) तेषां भूतानां
स्वं आत्मानमात्मत्वेन पश्यतीत्यर्थः । अयमर्थः । अस्य कार्यकारणसंघातस्यात्माहं
सर्वप्रत्ययसाक्षीभूतश्चेतयिता निर्गुणश्च तथा तेनैव स्वद्वयेणाव्यक्तादीनां स्थावरा-
क्षानामहमेवात्मेति सर्वेषु चात्मानं निर्विशेषं पश्यति । ततस्तस्मादर्शनात् न
विचिकित्सति न संशेते किद्वागपनयने संशये चेति धातोः गुप्तिङिकद्वाः सन्निति